

Den gode fortæller

Hvad betyder dét at fortælle andre sin livshistorie for de unge, som deltager i projekter som ung-til-ung formidlere?

AF ANNA BENDTSEN

Vestsjællands Amt har i løbet af de sidste fire år drevet mindst én og i perioder to eller tre ung-til-ung-grupper med base i de største byer i amtet. Grupperne består af unge, som selv har haft erfaringer med hash og/eller feststoffer. Disse unge har alle på forskellig vis oplevet negative konsekvenser af deres stofbrug. De er mellem 17 og 25 år gamle, og deres motivation for at deltage er forskellig. Mange har et ønske om at hjælpe andre til at undgå de dårlige oplevelser, de selv har haft. Andre lægger vægt på, at møder og foredrag

støtter dem i at forblive stoffri. Og andre igen beskriver samværet med de andre i gruppen som afgørende for, at de fortsætter.

Grupperne hyres især af amtets skoler og ungdomsuddannelser til klasseundervisning, forældremøder eller projektføløb. Et typisk besøg består af en kort introduktion fra misbrugscentrets konsulent, to-tre oplæg fra unge fra gruppen efterfulgt af gruppearbejde eller debat.

Fra abstrakte risici til konkrete konsekvenser

Ung-til-ung er *bottom-up* forebyggelse, idet det tager udgangspunkt i *konkrete oplevelser og erfaringer* snarere end *abstrakt viden* om rusmid-

lernes egenskaber. De unge fortæller om personlige erfaringer med og konsekvenser af rusmiddelmisbrug.

Formidlingen lægger sig således op af nyere forståelser inden for sundhedsfremme og forebyggelse: Sundhedsråd og oplysning skal ikke blot spredes med gavmild hånd ud over befolkningen af de offentlige myndigheder. Mere viden får ikke nødvendigvis unge – eller ældre – til at begrænse deres brug af rusmidler. Befolkningen 'ved' måske godt deres eget bedste, men handler ikke derefter. Og 'deres eget bedste' er desuden en kompleks størrelse i denne verden af umådelige risici og muligheder for

NÅR VI TALER FOREBYGGELSE AF STOFPROBLEMER HOS UNGE, ER UNG-TIL-UNG EN OFTE ANVENDT METODE. I AL SIN ENKELHED GÅR UNG-TIL-UNG UD PÅ, AT DE UNGE SELV FORMIDLER EMNET TIL ANDRE UNGE. ENKELHEDEN SKJULER DOG EN STOR VARIATION. NOGLE PROJEKTER ER FRA START TIL SLUT FORMULERET OG UDFØRT AF DE UNGE SELV. ANDRE – OG MÅSKE DE FLESTE – OPSTÅR PÅ INITIATIV AF FX AMTSLIGE MISBRUGSCENTRE MED STØRRE ELLER MINDRE GRAD AF STYRING OPPEFRA. ARTIKLEN BESKRIVER UNG-TIL-UNG-FORMIDLING I VESTSJÆLLANDS AMT.

åndelig og kropslig tilfredsstillelse.

En ung hashryger i 9. klasse kan måske godt opleve, at det er til hans eget bedste at ryge, for så behøver han ikke at bekymre sig om, at der er langt til byen, og han får mindre skældud i skolen, efter at han er blevet rolig og afslappet gennem regelmæssig brug af cannabis. Ung-til-ung er én måde at gøre den abstrakte viden om rusmidlernes konsekvenser konkret og relevant for denne unge og andre som ham. Metoden lægger vægt på dialog og fokuserer på, hvilke sociale situationer, der gør det let at prøve rusmidlerne og fortsætte brugen af dem.

Historien skaber os

Ung-til-ung-formidlerne beskriver både de gode og de mindre gode sider af brugen af illegale rusmidler. Misbrugscenret sætter en dagsorden – MISBRUGSFOREBYGGELSE – og de unge fortæller inden for denne dagsorden frit fra leveren. I Vestsjællands Amt er det erklæret formål med ung-til-ung-formidlingen, at ikke blot tilhørerne, men også formidlerne får noget ud af processen. Efter fire års erfaring

med ung-til-ung er der dog visse spørgsmål, der presser sig på: Hvad betyder det for formidlerne at fortælle deres historie – i stedet for alle de andre historier om deres liv, de også kunne fortælle? Er det virkelig formidling 'frit fra leveren'? Og bør man holde op med at fortælle på et tidspunkt?

Der sker noget, når man fortæller sin historie. Med historien skaber man sig selv i tilhørernes øjne – og derved også i sine egne. Historien strukturerer det rod, som er vores liv – med brudte forløb, uafsluttede forhold, uafklarede relationer, modsætningsfyldte oplevelser, handlinger og meninger – som noget fortløbende og sammenhængende, der kan siges højt. Alle fortæller vi historier, hele tiden, men ung-til-ung-formidlerne fortæller om deres liv inden for en på forhånd givet ramme. Hvad betyder dette for dem?

Ung-til-ung-formidleren Germod beskriver processen:

'Det er jo svært, for det er jo 5 år af mit liv, som bare er rodet fuldstændig sammen oppe i hovedet på mig. Men det er også meget fedt, for nogle gange oplevede jeg at komme i

tanke om nogle nye ting, når jeg stod og snakkede med folk om det. Om hvad der var det vigtige. Det fandt jeg ud af hen ad vejen, jo flere foredrag jeg holdt, bl.a. sådan noget med hvordan det var begyndt, og hvad der havde gjort det nemt for mig at ryge så meget'. (Germod, 26 år)

At fortælle sin historie giver den unge perspektiv på sit eget liv, og mange af formidlerne beskriver dette som en styrkelse af deres selv-værd: Det, som for dem har været hårde og ulykkelige oplevelser af kropsligt forfald, social isolation, pludselig ulykke, brud med familie og venner etc., bliver bearbejdet og delt med andre. At turde stille sig op og fortælle andre om det giver styrke. Germod formulerer det således:

'Det var godt for mig' at ku' få lov til at stå og sige: Jeg har gjort det her, lavet det her lort og taget så mange stoffer, men nu er jeg fand'me kommet ud af det, og nu kan jeg stå her – turde stå her UDEN at være på stoffer- og fortælle om det.' (Germod, 26 år)

Fortællingen giver også nogle formidlere mod på at fastholde svære beslutninger om at trappe ned eller

istock

stoppe. Ved at sige noget højt gør de det i højere grad til virkelighed, eller de indser, at noget i fortællingen ikke stemmer, hvilket motiverer dem til at handle. Det terapeutiske element i historiefortællingen er her i fokus – og bringer minder om narrativ terapi.¹ Stine, som har været ung-til-ung-formidler i tre år, fortæller:

'Altså, for mig virker det sådan rent terapeutisk, at det renser ud for mig. At få det ud og høre mig selv sige det og tænke, at sådan skal det aldrig nogensinde blive igen. At det er min fortid, jeg står og taler om. Nogle gange kan det føles, som om jeg står og taler om en helt anden person.' (Stine, 21 år)

I et narrativt terapeutisk forløb ville terapeuten støtte den unge i at finde mere positive historier, som kunne fungere som alternativ til historien om at være stofmisbruger. Man kan sige, at det er det, Germod og Stine gør, når de lægger en klar, næsten besværgende adskillelse ind mellem, hvem de var før, og hvem de er nu. Der er imidlertid, som vi skal se, visse begrænsninger for, hvad Germod, Stine og de andre ung-til-ung-formidlere kan fortælle.

Tilhørerne har magten

Et af de emner, de unge formidlere igen og igen bringer på bane, er, hvordan deres historier modtages. Som Germod er inde på, fortælles der ingen historier i ensomhed. Livshistorier bliver netop meningsfyldte, når de *fortælles til andre*. Tilhørerne ved foredragene er ikke terapeuter, men typisk elever på en folkeskole eller deres forældre. Modtagelsen er vigtigt for, om ung-til-ung-formidlerne føler, at et givent arrangement er en succes. De overvejer gang på gang, hvordan de kan være ærlige uden at 'reklamere' for stofferne - eller være forebyggende uden at manipulere deres historie. Når det går godt, har de rørt ved noget hos tilhørerne. Når det går skidt, føler de sig misforståede. Historier er altid åbne for modtagernes fortolkning, og de unge oplever nogle gange, at tilhørerne kun hører det, de vil høre.

Stine fortæller fx, at en voksen tilhører engang fastholdt, at hun og de andre piger i gruppen måtte have prostitueret sig selv for at skaffe penge til stoffer. De forsøgte at overbevise ham om, at det ikke var tilfældet, men han troede dem ikke.

Den mindre dramatiske historie om en stor kassekredit og pigernes talenter for at nasse passede ikke på hans forestilling om at være ung, kvindelig misbruger, og pigerne endte dén dag med at måtte lade ham blive i troen.

Ung-til-ung-formidleren Lene giver endnu et eksempel på en situation, hvor hun fandt det ubehageligt at være underlagt tilhørernes fortolkning. I situationen fortalte hun til en gruppe af behandlere, at hun som 16-årig første gang tog amfetamin sammen med sin far. Deres kropssprog fortalte, hvad de tænkte:

'Jeg sad og kiggede på én bestemt, som bare begyndte at ryste på hovedet, sådan: 'Hold da op!' [...] Jeg begyndte at få en klump i halsen, og jeg var faktisk lige ved at græde, fordi bare det der – han rystede på hovedet – det ramte mig bare hårdt.' (Lene, 22 år)

Lene følte sig ikke direkte misforstået. Måske snarere, at det gik lidt for tæt på. At denne fremmedes dom over hende og hendes far ramte noget, hun ikke var klar til at dele med andre.

Oplevelser som disse er sjældne. Det er heldigvis mere normalt, at

ANNA BENDTSEN
ANTROPOLOG, RUSMIDDELKON-
SULENT I FREDERIKSBERG KOMMUNE

formidlerne bliver rost, opmuntret og 'heppet på'. Under alle omstændigheder viser de, at ung-til-ung-formidlernes historier, som forberedes hjemmefra og på gruppens møder, først for alvor bliver skabt, når andre lytter til dem. Selvom det er dybt personlige historier, fortolkes de i sammenhæng med alt det andet, som formidlerne og tilhørerne ved eller mener om unges brug af stoffer.

Omvendelser

Hvad forventer vi, at ung-til-ung-formidlerne ved og mener om brug af stoffer? Ja, måske først og fremmest, at stoffer skal man holde sig fra. Nogle af formidlerne fandt, at deres historier blev mere entydige, end de burde være, når de fortalte dem i undervisningssammenhænge. Germod siger fx:

'Det var ikke et fuldstændig nuanceret eller objektivt billede af mit liv, mens jeg tog stoffer, jeg fortalte. Det var meget sådan: 'Dengang havde jeg det dårligt, og nu, hvor jeg er stoppet, har jeg det godt.' Mange gange var det jo ekstremt sjovt at ta' stoffer. Det syntes jeg bare ikke rigtig, jeg ku' sige, fordi jeg var bange for at reklamere for det. Men jeg tror også bare, at der er mange tilhørere, der godt kan gennemskue, hvis jeg kun si'r 'Stoffer er en dårlig ting'. Så tænker de: 'Jamen, det er jo løgn det han står og si'r. For hvorfor har han så gjort det i så mange år??' Altså, man gør det måske én gang – hvis det så ikke er sjovt, så gør man det vel ikke igen?' (Germod, 26 år)

Germod stiller ovenfor det tilbagevendende spørgsmål, vi møder både hos misbrugscentrets samarbejdspartnere, hos forskere på jagt efter evidens² og altså også hos ung-til-ung-formidlerne selv: *Virker ung-til-ung som forebyggelsesindsats over for de ældste klasser i folkeskolen og elever på ungdomsuddannelserne? Lige så vigtigt er det dog at spørge, om indsatsen virker over for de unge formidlere selv? Misbrugscentrets erfaring er,*

at det virker – men at der er brug for styring og beskyttelse, ikke bare af tilhørerne, men i høj grad også af foredragsholderne. Ikke alle, der gerne vil fortælle, har gavn af det, og fortælle-situationen er aldrig løstrevet fra den politiserede virkelighed, som forebyggelsesindsatsen mod rusmiddelbrug hos unge i Danmark befinder sig i.

De unges historier låner temaer fra den klassiske fortælling om omvendelse: 'Jeg var blind/naiv/umoden/ulykkelig/sårbar og gik derfor grueligt meget ondt igennem/gjorde andre ondt. Jeg var nede og vende, men noget/nogen/jeg selv gjorde det muligt for mig at komme på ret kurs. Jeg vil ikke have mere med mit gamle liv at gøre. Jeg er kommet videre, og det var entydigt forkert, hvad jeg gjorde dengang.'

De unge følger dog meget sjældent omvendelsesfortællingen slavisk, for den harmonerer ofte dårligt med deres oplevelse af deres livssituation. Og selvom den kan være med til at fastholde beslutningen om at stoppe, kan kravet om skabelonen også føles som vold. De er unge, deres opfattelse af sig selv og deres liv forandrer sig hele tiden. Omvendelsesfortællingen fordrer en stabilitet og en afsluttedhed, som de sjældent føler.

Udfordringer

Germod beskriver, hvordan han underspiller det positive ved at bruge stoffer, for at gøre historiens budskab mere entydigt. Værdien af ung-til-ung-formidlingen er imidlertid først og fremmest *manglen* på entydighed, *manglen* på overdreven dæmonisering af stofferne, og *anerkendelsen* – ikke kun af grundene til at stoppe med at bruge stoffer, men også af de grunde man havde til at begynde. Som 19-årige Katrine formulerer det, kan tilhørerne 'drage paralleller til de ting, jeg har oplevet' fra deres eget liv. Dialogen er altafgørende, og den opstår med genkendelsen. Nogle ung-til-ung-

formidlere mener derfor, at deres historie bliver mindre relevant, jo mere den følger den klassiske omvendelsesfortælling. Germod stoppede som ung-til-ung-formidler, bl.a. fordi han ikke længere følte, at det var godt at lade stofferne fylde så meget. Han siger: 'Jeg er ikke den person længere.' Og Lene beskriver det således:

'Da vi startede med at ta' ud og holde foredrag, der var jeg jo 19-20 år, og jeg var stadigvæk på stofferne. Altså, jeg tog jo stadigvæk noget engang i mellem, og jeg ku' ikk' ta' i byen uden at ta' stoffer, og der var uheld, ikk' oss'. Og det var jo klart, at når jeg tog ud og snakkede med en tiende klasse, som osse var begyndt at feste, så ku' jeg bedre relatere til dem. Men nu er jeg stoppet med at ta' stoffer, jeg har fået hus, jeg har et fast arbejde – og det er måske osse svært for mig at huske tilbage og sætte mig ind i, hvordan de har det i den aldersklasse.' (Lene, 22 år)

Når ung-til-ung virker godt, forandrer historierne sig i takt med formidlerne selv og bliver til i samspil med tilhørerne. Vi finder, at forandringspotentialet er det, som giver ny indsigt – eller som Katrine siger, så er det aldrig den samme historie, hun fortæller til et foredrag. Hermed udfordrer hun og de andre ung-til-ung-formidlere vore stereotype opfattelser af unges rusmiddelbrug. De tegner et mere komplekst billede – med den samme dobbelthed af tiltrækning og frastødning, som 'vi voksne' anerkender i forhold til vores brug af eksempelvis tobak og alkohol. ■

Navnene i artiklen er opdigtede. Germod stoppede som ung-til-ung-formidler efter et år. Katrine, Lene og Stine fortæller på tredje år stadig deres historier. Hvis du vil høre mere om ung-til-ung-grupperne, så kontakt Forebyggelsesafdelingen ved Vestsjællands Amts Misbrugscenter på tlf.: 5850 1033.

- 1 Lundby, G.: *Narrativ terapi*. København: Socialpædagogisk Bibliotek. 2000.
- 2 Hølge-Hazelton, B.: *Ung-til-ung som forebyggende metode inden for feltet forebyggelse af alkohol og stofmisbrug*. Sundhedsstyrelsen. 2004.